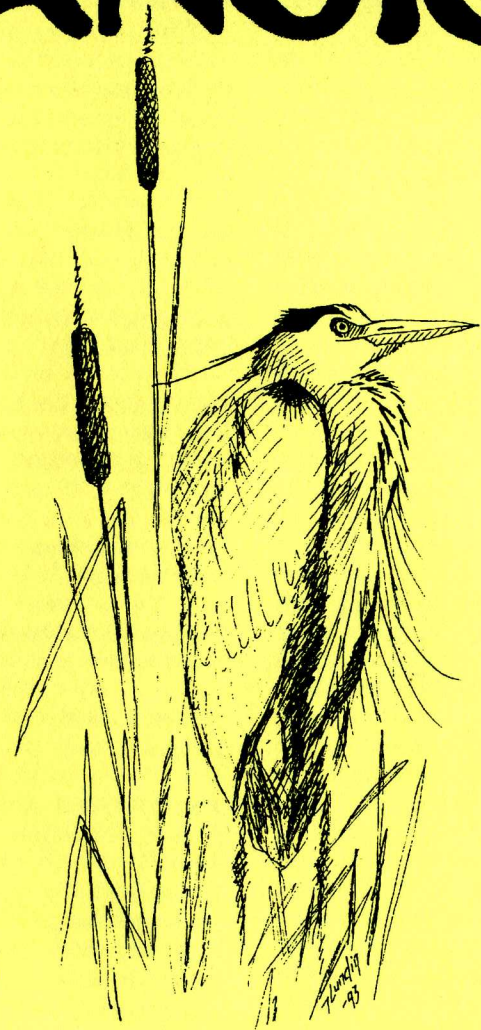

PANDÖION

1997:2 Årg. 13

tidskrift för fågelintresserade

Pandion utges av Frövi fågelklubb. Utkommer 3 ggr. årligen (april, augusti och december). Verksamhetsområde är Lindesbergs kommun.

Medlemsblad för Frövi fågelklubb

Ordf. Sven-Olof Eriksson,
Spannmålgatan 24, 718 32 FRÖVI
Tel. 0581-30902

Vice ordf. Andreas Sandberg,
Tallbacksgatan 3, 718 33 FRÖVI
Tel. 0581-31573

Sekr. och distribution Ulla Wallin,
Skolgatan 20, 718 31 FRÖVI
Tel. 0581-33179

Kassör. Bo Dahlström, Karlslund,
Ullersäter, 718 92 FRÖVI
Tel. 0581-32213

Övriga: Kerstin Broberger, Thomas Haraldsson, Jan-Erik Malmstigen, Mattias Rudenvall och Mona Wallin.

Försäljningsansvarig:
Jan-Erik Malmstigen,
Skomakargatan 6,
718 33 FRÖVI
Tel. 0581-30252

Frågor om exkursioner?
Sven-Olof Eriksson,
adress se ovan.

Medlemsskap i FFK erhålls genom att betala 75:- på pg. 484 16 67-1. Ungdomar 4-16 år 25:-. Familjemedlem 10:-.

Klubblokal: IOGT/NTO-lokalen i Blixterboda.

Klubbmästare: Gunnar Eriksson,
Tel. 0581-631045

Fågelrapporter skickas till:
Mats Andersson, Hagabergsliden 4,
711 31 LINDESBERG
Tel. 0581-16274
och
Jan-Erik Malmstigen,
adress se ovan.

Redaktionen för Pandion:
Sven-Olof Eriksson
och
Jan-Erik Malmstigen,
adresser se ovan.

Adressändringar anmäler du till:
Sven-Olof Eriksson,
och
Bo Dahlström,
adresser se ovan.

Omslagsbild:
Häger, Jonas Lundin.

Tiden rusar iväg och hösten kryper in på. Vi märker det på mörkare kvällar och lite dag i gräset på morgnarna. Skolorna har börjat och då känns det som att sommaren är slut, men solen och värmen är kvar, så ett kvälldopp vid Prästryggen känns både skönt och svalkande. Det fina vädret gör att skådandet blir lidande. Man drar sig för att åka ut och skåda. Men hur som helst så har de första vadarna som tidigt flyr de norra breddgraderna dragit förbi på hög höjd, så vi får inget tillfälle att se dem på sin genomresa förbi vårt landskap. I slutet av april och i maj var det stora översvämningar vid bl.a. Sjöområdet och det gör att antalet rastande vadare blir flera än vid en vår med normalt vattenstånd. Vid Sörbysjön blev det också gynnsamt både för vadare och änder, vilket förde med sig att kommunens första häckning av skedand skedde där. De kom ut med 5 ungar. Trevligt! Det sågs även 5 exemplar av svarttärnor där, varav två par gick till häckning, men tyvärr fick ingen ut några ungar.

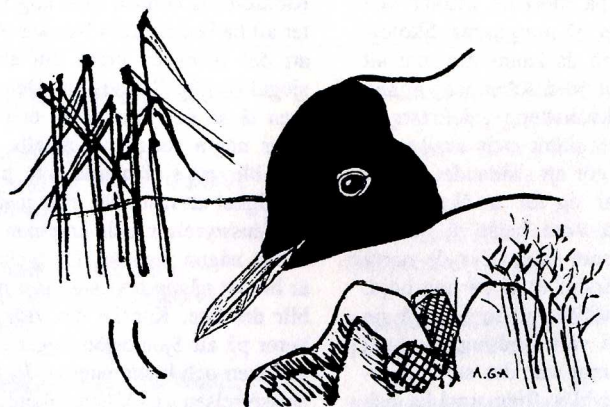
Det är lördag 23 augusti och jag åker ner till Sjömosjön ett tag på förmiddagen. Sin vana trogen är Björn Lindberg där. Vi sitter och tittar ut över Sjömosjön, vars gula matta av sjögull täcker så gott som hela vatten ytan. För dagen får vi se bl.a. 1 lärkfalk, brunkärrhök ♀ och en ungfågel, duvhök ♀, 2 sparvhök ♀, fiskgjuse och 1 ormvråk. Hösten har gjort sig påmind, kanske är det de sista tornseglarna vi ser för året på hemmaplan. De var 6 st.

En stor dag för mig var i fredags när vi fick finansiering på alu-projektet angående klippning av sjögull från Storbron i Fellingsbro till Torpstång i Sjömoorå-

det. Det hela började med att Lars-Åke Karsson tog kontakt med mig i våras efter att ha läst artikel i Nerikes Allehanda att det fanns en dröm om att få bort sjögullet från Sjömosjön. Den har växt igen så att det på sommar och höst inte finns några vattenspeglar alls och följden blir att sjöfågeln inte har någon möjlighet att rasta där. När man kontaktar länsstyrelser och kommun får man sällan någon respons. De tycker att det är bra att någon bryr sig, men något mer blir det inte. Kanske det vaga intresset beror på att Sjömosjön ligger i utkanten av länen och kommunerna. Jo förresten, länsstyrelsen i Västmanland stöttade idén. Tog sedan kontakt med Arboga vattenvårdförbund, vilka först var lite oroliga för spridningen av sjögullet nerströms, men efter en stunds funderingar tyckte de att idén var värd att pröva i rinnande vatten eftersom klippningen i sjön Varingen har gett ett så bra resultat. Sedan kommer den svåra biten. Pengar! Arbetskostnaderna står alu-projektet för, men de rena driftkostnaderna ska finansieras. Vart man än vänder sig så finns det inte några pengar. Tog i fredags kontakt med miljöchefen på Frövifors bruk, Bengt Lundin, som tyckte att idén var bra och beviljade pengar till driftkostnaderna. En tung sten föll från mitt hjärta. Skönt! Det hade varit synd om hela projektet skulle ha fallit på grund av att det hade fattas pengar till driftkostnaderna för klippbåten. Med de här åtgärderna vid Sjömosjön innebär det att vi även i framtiden kan åka dit på våarna och titta på sångsvan och andra sjöfåglar. Risker hade annars varit stor att sjön växt igen helt och att bara kanalen hållits öppen. Vi ses!

Skrattmåsen i Lindesbergs kommun 1997

Mats Andersson

Inledning

Som de flesta känner till har skrattmåsen minskat kraftigt i Sverige under den senaste 20-årsperioden. Tillbakagången har varit mycket drastisk och få svenska fågelarter har under senare år kunnat visa upp en sådan tydlig minskning. Minskningen har skett sedan 1970-talet, då skrattmåsbeståndet i landet var som störst med omkring 270 000 häckande par. Därefter försvann skrattmåsen från många platser och under 1980-talet hade beståndet halverats till omkring 135 000 par i Sverige. Man har därefter konstaterat att beståndet kring 1995 på många håll endast var 20% av vad det var 20 år tidigare (Källander 1996). Detta betyder alltså mindre än 30 000 par i dag.

Varför har skrattmåsen minskat?

Det finns två faktorer som är viktiga i sammanhanget, nämligen ungprouktionen och överlevnaden (överlevnad under

första levnadsåret såväl som senare). Det har också framkommit att det i svenska kolonier är dålig produktion av ungar, samtidigt som överlevnaden för vuxna måsar inte är så bra. Man har beräknat att när överlevnaden för vuxna måsar minskar från 85% till 75% måste antalet flygga ungar per par mer än fördubblas (Bensch & Källander 1997).

Skrattmåsen hämtar det mesta av sin föda ur marken och består av diverse smådjur. Den absolut viktigaste födan tycks emellertid vara dagmask. Mycket av orsakerna till minskningen pekar också mot drastiska förändringar i jordbrukslandskapet, som ser annorlunda ut idag än för bara 20 år sedan. Tillgången på marklevande organismer minskar i takt med ett torrare landskap, våtmarker har försvunnit, jordbruksmetoderna är nya och dessutom innebär övergången från vårsådd till höstsådd av grödorna en försämring av födotillgången.

Skrattmåsen i Lindesbergs kommun

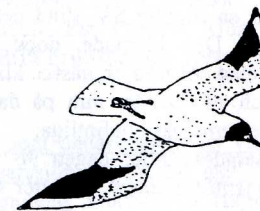
Som tidigare beskrivits bl a här i Pandion har skrattmåsen även minskat hos oss (Andersson 1989, 1991, 1993, 1996). Skrattmåsen minskade alltså tydligt under 1980-talet då flera kolonier försvann. I samband med en inventering i hela landskapet Västmanland 1991 fanns skrattmåsen häckande vid Näset, Stora Lindessjön (920 par), i Dammsjön vid Stråssa (10 par) samt i Björkasjön (10 par). Kolonin i Stora Lindessjön var därmed den största i Västmanland och en av de större i Mellansverige (Andersson 1991).

Åren därefter var negativa för skrattmåsen och endast ett 50-tal par bedömdes häcka i Lindessjön 1996. Det blev ett dystert år för Stora Lindessjöns skrattmåsar och inte en enda skrattmåsunge producerades. Den största kolonin fanns då istället i Bohrsån intill Vedevåg. Därutöver vid Sörbysjön, N Brunnsjön, Väringen, Dammsjön/Stråssa, Räsvalen, Morskogasjön och Hökasjön.

Sedan började tillbakagången på allvar och 1997 var t. ex första året som ingen häckning förekom vid Näset i Stora Lindessjön. I och med detta är en nästan 70-årig epok med häckande skrattmåsar vid den klassiska skrattmåskolonin i Stora Lindessjön till ända. Det verkar dock som vissa av måsarna vid Näset har flyttat på sig! Denna förflyttning kunde, som nämndes ovan, redan observeras 1996, vid framförallt Vedevåg och Norra Brunnsjön. Vissa har alltså flyttat till Vedevåg där minst 300 par häckade framgångsrikt 1997. Dessa fick fram ca 500 flygga ungar (ca 1,7 unge/par), som räknades 5 juli av övertecknad. En lika stor koloni om minst 300 par har också etablerat sig i Norra Brunnsjön, intill Siggebohyttan. Dessa två kolonier är nu de viktigaste i kommunen och det blir

intressant att följa upp dessa och försöka bestämma ungprouktionen. En uppskattning av det totala antalet par som nu finns i Lindesbergs kommun hamnar på mindre än 700 par.

Till sist tas vill jag uppmana alla att rapportera häckningar av skrattmåsar vilka tacksamt tas emot.

Litteratur:

- Andersson, M. 1989. Skrattmåsen i Lindesbergs kommun. Pandion 5: 40-46.
- Andersson, M. 1991. Skrattmåsen *Larus Ridibundus* i Västmanland. Fåglar i Västmanland 22: 61-74.
- Andersson, M. 1993. Något om Skrattmåsens minskning. Pandion 9: 56-59.
- Andersson, M. 1996. Skrattmåsen - En aktuell översikt. Pandion 12: 30-35.
- Bensch, S. & Källander, H. 1997. Överlevnad och produktion hos skrattmåsen *Larus Ridibundus*. Ornis Svecica 7: 37-39.
- Källander, H. 1996. Skrattmåsens *Larus Ridibundus* populationsutveckling i Sverige under de senaste 25 åren. Ornis Svecica 6: 5-16.

Heldagsbevakningen 1 maj 1997

Jan-Erik Malmstigen

För 18:e året i rad genomfördes den 1 maj i år den traditionella heldagsbevakningen i kommunen. Fem lokaler var bemannade från kl 05.00 på morgonen. Tyvärr hade vi inte folk tillräckligt till förfogande varför Västvalla i år fick stryka på foten. Vädret var på morgonen mulet med en måttlig SV Vind och ca +6 grader. Det klarnade dock upp efterhand med sol från en nästan klarblå himmel och +15 grader mitt på dagen. Sträck-rörelserna var obefintliga. Totalt noterades under dagen 96 arter vilket kan jämföras med 104 arter såväl

1995 som 1996. En för heldagsobsen ny art kunde noteras, nämligen pilgrimsfalk vid Storåbadet vid 12-tiden i östra kanten av sjön Råsvalen. Därmed har 142 arter registrerats sedan starten.

Antalet iakttagna arter på de olika lokalerna var överlag lägre än de senaste årens resultat. Flest arter (65) sågs vid Hagaberg vilket kan jämföras med 73 arter 1996 och därefter kom Österhammarssjön med sina 58 arter (68 arter 1996).

Tabell. Bemannade lokaler 1997

Lokal	Antal		Tot arter	Mv	Tot år
	arter	Nya arter			
Hagaberg,Frövi	65	Steglits, hämpling	117	56,3	18
Österhammarssjön	58	Havstrut	108	56,6	15
Sjömosjön	56	-	106	59,6	12
Näset,St Lindessjön	50	M. hackspett, gransångare	90	48,1	10
Storå /Råsvalen	54	bl.a Svarthakedopping, storskarv, pilgrimsfalk (Σ 11)	83	57,7	3
Summa	96		142		

Hagaberg (05.00-18.00)

Årets notering, 65 arter är tredje bästa noteringen genom åren. Två nya arter kunde registreras, steglits och hämpling. Därmed har totalt 117 arter noterats på denna lokal i samband med heldags-

obsen.

Rördrom saknades i år i protokollet efter att ha hörts de fyra senaste åren (1993-1996). Ett 100-tal sädgäss sträckte förbi i fyra flockar mellan kl. 10.30-11.00. Som mest iaktogs 8 skäggdoppingar. Antalet änder var lågt,

max 8 krickor, 10 gräsänder och 16 knipor. Bläsand och vigg saknades. Däremot sågs 3 salskrakar (3:e året) och 1 småskrake. Vattenrall hördes (senast 1992) och 16 tranor iaktogs vid 17-tiden. Bland vadarna kan nämnas 4 mindre strandpipare samt 1 storspov mot norr (5:e året). Saknades gjorde bl.a enkelbeckasin, gluttsnäppa och drillsnäppa. Inga svalor iaktogs, däremot en rastande gulärta på dammen (2:a året). Ingen rörsångare var på plats som den annars varit fyra gånger de senaste fem åren (jmf. Österhammarssjön). Hämplingen flög mot NV kl 8.50 och steglitsen iaktogs kl 16.45.

Observatörer: Jan-Erik Malmstigen, Tomas Haraldsson, Bo Dahlström samt Andreas Sandberg

Arter som endast iakttagits vid Hagaberg i samband med heldagsbevakningen: Ejder, St strandpipare, dvärgmå, kungsfiskare, ärtsångare, skägges och ortolansparv..

Österhammarssjön (05.00-18.00)

Årets notering på 68 arter är i nivå med medelnittet, men samtidigt den näst lägsta noteringen under 90-talet. En ny art, havstrut, kunde registreras och totalsumman är därmed 108 arter på denna lokal.

För tredje året hördes rördrom. Fågeln sågs även stå i vasskanten. Antalet änder, såväl till antal som artmässigt, var som på övriga lokaler i år lågt. Såväl bläsand som vigg saknades. Däremot rastade en snatterand (hane) i sjön på fm (2:a året). Även vadarna lyste med sin frånvaro, av Tringavadarna iaktogs endast gluttsnäppa (3ex). En havstrut rastade 2 minuter på

morgonen för att därefter flyga mot söder. Brunhöksparet fanns på plats, honan med bomaterial och bytesöverlämning iaktogs. Bland övriga arter kan nämnas 2 mindre korsnåbbar (2:a året) samt 14 sträckande tranor kl 05.20. Arter som saknades förutom bläsand och vigg var bl.a trädiplärka, jämsparv, stenskvätta, rörsångare (noterades 1993-1996) och hämpling.

Observatörer: Sven Larsson, Mattias Rudenvall, Pär Persson, Ulla Wallin, Inga-Britt Eriksson och Tommy Oscarsson.

Arter som endast iakttagits vid Österhammarssjön i samband med heldagsbevakningen: Svartsnäppa, ringtrast och sävsångare.

Sjömosjön (05.00-17.00)

Totalt iaktogs 56 arter. Ingen ny art noterades och totalsumman är därmed 106 sen starten.

På morgonen sträckte 22 sädgäss mot norr. Som på övriga lokaler var antalet änder lågt. Dock sågs 27 krickor stationärt. Överhuvud taget var aktiviteten låg hela dagen. Bland observationerna kan nämnas 12 stationära sångsvanar, 1 hona stenfalk (3:e året), 17 tranor kl 11.10, ljungpipare (40 ex mot N mitt på dagen) samt hämpling (3:e året).

Observatörer: Sven-Olof Eriksson, Björn Lindberg.

Arter som endast iakttagits vid Sjömosjön i samband med heldagsbevakningen: Järpe, tamduva, tofsmes och råka.

Näset, St Lindessjön (05.00 - 12.00)

Totalt iaktogs 50 arter. Två nya arter kunde registreras, nämligen mindre hackspett och gransångare, och totalsumman är därmed 90 arter på denna lokal. Vattenståndet i sjön var lågt och maden framför tornet därmed torrlagd.

Som mest noterades 3 par skäggdoppingar, 4 krickor, 4 vigg och 2 par sothöns. Även i år saknades rörhöna. Tyvärr är det bara att konstatera att den tidigare 1000-hövdade skrattnåskolonin som redan ifjol var en spillra i år är ett minne blott. Endast 14 ex kunde räknas in. Bland övriga obsar kan nämnas duvhök (2:a året), brun kärrhök (2ex), tofsvipa (3 par), storspov (1 par, parning) samt domherre (3:e året). Bland arter som saknades hör rödbenan.

Observatör: Per-Martin Ramberg

Arter som endast iakttagits vid Näset/St Lindessjön i samband med heldagsbevakningen: Sjöorre, strandskata och rödspov.

Storåbadet, Råsvalen (05.00-12.00)

Tredje året på denna lokal. Totalt iaktogs 54 arter vilket kan jämföras med fjolårets 63. Elva nya arter noterades, däribland pilgrimsfalk som var ny art för hela heldagsobsen. Nya arter för lokalen var bl.a svarthakedopping, storskarv, mindre hackspett och gråsiska.

Endast 1 smålom och 3 storlommar rastade som mest i sjön. Svarthakedoppingen rastade i sjön hela passet. Vid 6-tiden sågs en storskarv flyga mot söder. Pilgrimsfalken som var en ungfågel sågs vid 12-tiden i östra kanten av sjön. Bland vadare kan nämnas 1 par mindre strandpipare på norra stranden, 2 tofsvipor i nordöstra viken (trolig häckning) tillsammans med 2 storspovar. Ett 50-tal skrattnåsar sågs i sjön. Mindre hackspett sågs och hördes trumma och ropa från och till hela passet. Enstaka gråsiskor hördes vid några tillfällen.

Saknades gjordes bl.a kricka, fiskgjuse och enkelbeckasin.

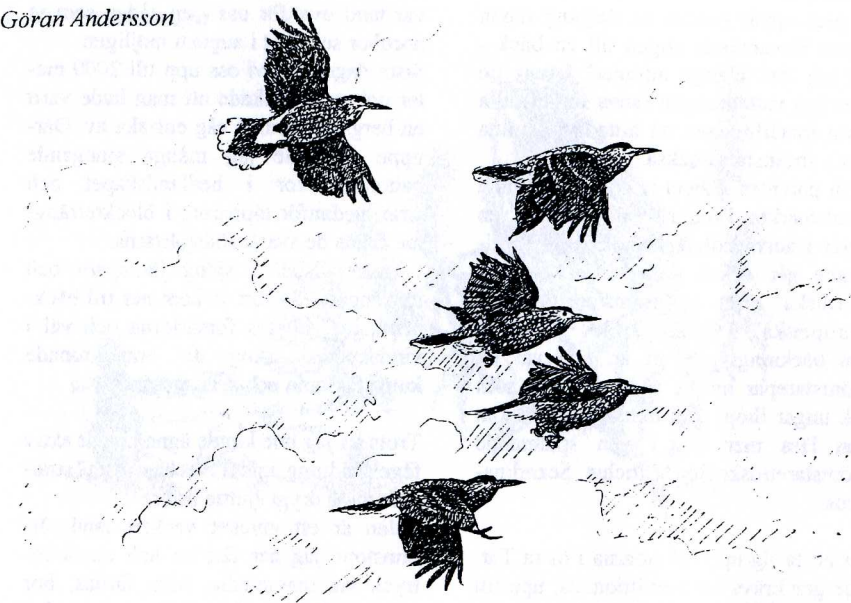
Observatör: Mats Andersson.

Arter som endast iakttagits vid Storåbadet i samband med heldagsbevakningen: Vitkindad gås, pilgrimsfalk och silltrut.

Ett stort tack till samtliga observatörer för värdefulla insatser.

Fåglar längs polska stigar

Göran Andersson

Veckan efter midsommar var jag en kombination av rese- och vandringsledare samt naturguide i sydligaste Polen för en större grupp svenskar. Vi bodde i Zakopane och gjorde dagliga vandringar inom Tatrabergens nationalpark på gränsen till Slovakien.

Midsommardagen ägnades mest åt fågelskådning från buss under 85 mil, längs ruten Gdynia - Warszawa - Krakow - Zakopane. Vanligaste arter var råka, vit stork, brun kärrhök, ormvråk och tornfalk. Sent på kvällen, intill hotellet, sjöng en sydlig näktergal.

Följande morgon väcktes man av sjungande svart rödstjärt och gulhämpling! Den förra arten kom att följa en i bebyggda trakter men även ovan trädgränsen i blockterräng. Gulhämplingar stötte man på här och där

i Zakopane.

Första dagen gjorde vi två kortare vandringar i barrskogar längs bäckraviner med försärlor som karaktärsart och ganska många brandkronade kungsfåglar. Ännu sjöng phylloscopusarterna grön-, gran- och lövsångare samt den vanligaste sylvian: svarthättan. Vid en rastplats uppträdde nötskrikor, nästan som lavskrikor. De kom fram på ett nyfiket sätt för att förse sig av ev. kvarlämnad mat - men där gjorde åtminstone vi dem besvikna!

Måndagen den 23 juni bjöd på den enda regnskuren. Den varade ovanligt länge, över en timme, med magnifikt åskväder uppe bland bergen. Bergsguiden, som man alltid skall ha med sig i större grupper, berättade att ett litet paraply är ett

måste i ryggsäcken. När det regnar, så regnar det oftast rakt ner i en kvart; sen är det över!

Vi gick uppåt genom en dalgång innan regnet förvandlade stigen till en bäck - det tog inte många minuter! Längs de naturliga vattendragen fanns förstas alla dessa forsfallor men nu hittade jag mina första strömstarar också.

Inom parentes skrivet så har en av mina ålänsmärkta "starar" kontrollerats en vinter i norra Polen. Här nere på kontinenten går också gränsen mellan den "nordiska" rasen av strömstare och den "europeiska". I Polen gjordes ett intressant häckningsfynd ett år. Det var ett strömstarepar av de båda raserna, som fick ungar ihop! Om denna historia kan man läsa mer om i den spännande strömstaretidskriften *Cinclus Scandinavicus*.

För att ta sig upp till sjöarna i östra Tatrabergen krävs lite kondition. Ja, upp till Morskje Oko ("Havets öga") kan man ta häst och vagn längs serpentinvägen eller gå längs en mer rak, men brantare stig. I början går leden faktiskt längs gränsbäcken till Slovakien. Helt odramatiskt eftersom de båda länderna har en gemensam nationalpark att vårda.

Nötkräkor uppträdde väldigt orädda här, det verkade faktiskt som om de häckande paren tog med sig ungarna fram till stigarna och väntade på "tappade smörgåsar". Ja, uppe vid restaurangen intill Morskje Oko fanns en nästan tam nötkräka!

Den tuffa vandringen via de övre sjöarna gav deltagarna ett möte med en familj murmeldjur - ett visslande djur. De heter switzka på polska (switz betyder "vissla"!).

Något omfattande kvälls- och nattliv orkade man förstas inte med, men efter en

folklorekväll i en liten by utanför Zakopane, hördes en kornknarr i dalen nedanför medan en gnistrande stjärnhimmel var tänd ovanför oss - en sådan som vi nordbor ser först i augusti möjligen.

Sista dagen tog vi oss upp till 2000 meter och man önskade att man hade varit en bergsget, som vi såg enstaka av. Däruppe noterade jag många sjungande vattenpiplärkor i hedlandskapet och strax nedanför topparna, i blockterrängen, fanns de svarta rödstjärtarna.

I dvärgtallsbältet sjöng jämsparv och lövsångare. Så fort vi kom ner till bäckarna igen, hördes forsfallorna och väl i vindskyddad skog de brandkronade kungsfåglarna och svartmesarna.

Trots att jag inte kunde ägna mig åt aktiv fågelskådning under veckan, blev summan ändå drygt sjuttio arter.

Polen är ett mycket vackert land; åtminstone jag har fått ett helt annat intryck via massmedia. Man färdas, bor och äter förhållandevis billigt - ja, sedan är det ju bra om sällskapet i sitt fordon har starka nerver i trafiken!

Längs vägarna ses spännande våtmarker och fiskodlingar. Just de senare behandlas i Vår Fågelvärld i nr 4/97.

Göran Andersson
Bergvägen 12
ÅL-22410 GODBY
ÅLAND

P.S. Den som vill läsa om baksidan av polsk miljö rekommenderas att ta del av ICA-Kurirens nr 20 (maj-97) i deras Natur-och miljökuriren! Den tar bl.a. upp floden Wizla, som blev aktuell i juli i samband med översvämningarna i sydvästra Polen.

Dygnsinventeringen 1997

Jan-Erik Malmstigen

Årets heldygnsinventering genomfördes den 30 - 31 maj. Det var den trettonde i ordningen och den tredje med uppdelning i kommunens socknar istället för att som vid inventeringens första år samtliga lag inventerar hela kommunen.

Totalt deltog 7 lag (13 medlemmar). Målsättningen var som tidigare år att under ett dygn finna så många olika arter som möjligt inom den socken som tilldelats. Ett högtryck växte in över landet på lördagen vilket gav växlande molnighet och uppehållsväder under dygnet. På dagen höll temperaturen sig omkring 15°. På natten kröp temperaturen sig ner mot ca 5°, lokalt med frost.

Tre för inventeringen nya arter noterades, silltrut, berguv och gråsiska. Därmed har totalt 171 arter registrerats totalt sen starten. Vid återsamlingen på

lördagen kl 15.00 vid klubblokalen i Blixterboda kunde totalt 134 arter räknas in. Detta är det högsta antal arter som noterats under inventeringens 13-åriga historia. Eftersom fjolårets siffra på 131 arter var den då näst högsta noteringen måste man konstatera att uppdelningen i socknar blivit en framgång vad gäller målsättningen att så noggrant som möjligt registrera kommunens fågelliv vid denna tidpunkt. Flest arter (118) sågs i Fellingsbro socken följd av Lindes socken med 111 arter.

Artlistan (några kommentarer)

Svarthakedoppingen iaktogs på tidigare känd häcklokal samt 1 ex rastade i Sörbysjön. *Rördrom* hördes från fyra lokaler, dock ej Sörbysjön i år. En stor flock med *grägäss*, 10 ex, sågs i Sörbysjön samt vid Hagaberg med 2 ex. En

